

's-Hertogenbossche bollen

De slogans 'Een echte Bosschenaar komt uit 's-Hertogenbosch' en 'Den Bosch bestaat niet, 's-Hertogenbosch wel' die gehanteerd worden door het *Genootschap ter Bevordering van het Gebruik van de Naam 's-Hertogenbosch*, illustreren dat het Genootschap zijn doel voorbijstreeft. Een Echte Bosschenaar komt uit Den Bosch en die naam bestaat wel degelijk. In de gemeenteraad werd besloten dat sinds 1 januari 1996 de officiële stadsnaam 's-Hertogenbosch luidt. In formele situaties waarin men zich van de officiële naam hoort te bedienen, luidt dus het voor-

schrift dat men 's-Hertogenbosch zou moeten schrijven of zeggen. Zo'n voorschrift past alleen in formele situaties en zo zal het besluit om 's-Hertogenbosch als officiële naam te gebruiken ook bedoeld zijn. In schrijftaal en ambtelijke taal 'Voortaan graag 's-Hertogenbosch', zoals een derde leus van het Genootschap luidt. Maar in informele situaties, in gewone spreektaal, past een dergelijk voorschrift niet. Gewone spreektaal laat zich niet in een keurslijf dwingen, want ze ontstaat spontaan en laat zich niet zo maar een nieuwe norm opleggen.

Daarom kan en zal Den Bosch als naam van de Noord-Brabantse hoofdstad gewoon voortbestaan. Den Bosch behoort tot een ander stijlregister dan 's-Hertogenbosch. Zoals men zich in brieven van het formele stijlregister bedient en een aangesprokene adresseert met 'Geachte', zal men in de gewone omgangstaal met haar woordenschat uit het informele stijlregister iemand nooit zo aanspreken. Zoals Den Bosch dus bij friet, peperkoek en pilske hoort, hoort 's-Hertogenbosch bij patates frites, ontbijtkoek en glaasje bier. Roepen dat Den Bosch niet

bestaat, is beweren dat er geen verschil tussen formele en informele taal zou zijn en dat is onzin. Het Genootschap ter Bevordering van het Gebruik van de Naam 's-Hertogenbosch zou met deze nuancering rekening moeten houden. Een argument dat men wel eens hoort voor afschaffing van de naam Den Bosch, is dat men het in het buitenland verwarrend vindt dat de stad twee namen heeft. Het is echter zeer gebruikelijk dat een plaatsnaam een informele variant naast zich heeft. In de Verenigde Staten kennen we Los Angeles, Philadelphia en San Francisco naast L.A., Philly en Frisco en in Brabantse dialecten komen Hilvarenbeek, Sint-Oedenrode, Geertruidenberg en Sint-Michielsgestel naast Beek, Rooi, Den Berg en Gestel voor. Zo kan de atlas best 's-Hertogenbosch op de kaart hebben, terwijl de plaatselijke voetbalclub FC Den Bosch heet. Ook in deze voorbeelden is er een duidelijk onderscheid in stijlregister: Beek en Philly zijn informeel en Hilvarenbeek en Philadelphia behoren tot de formele taal. De slogan 'Den Bosch bestaat niet, 's-Hertogenbosch wel' is dan ook een vorm van intolerantie, die niet op de realiteit gebaseerd is. De naam 's-Hertogenbosch wordt gewoonlijk verklaard als 'het bos van de Hertog'. Moet de verkorte versie Den Bosch dan niet eigen-

Adres op een brief uit 1718 van de Raad van State aan het stadsbestuur van 's Bosch'.

*Eerwachte Gestrenge Eerwaame
Vroome Onse Lieve Bijlandere*

*Den Hoogheout, Schepenen,
Geswoorens, en Raad der Stad
's Bosch.*

lijk 'Het Bosch' luiden?

Nee, want vroeger is bos in de betekenis van geboomte een mannelijk woord geweest en mannelijke woorden beginnend met een [b] hadden als lidwoord den; in een aantal Brabantse dialecten komt 'den bos' in die zin nog steeds voor. Den Bosch is van oudsher dus helemaal juist. Welke gevolgen heeft het gebruik van de naam 's-Hertogenbosch in formele situaties voor de Bossche naar, de Bossche bol en 't Bossche broek? Gaan we ons in het vervolg verpozen in het 's-Hertogenbosche broek en laten we ons 's-Hertogenbosche bollen smaken?

Nu spreekt een Bosschenaar al eerder van chocoladebol dan dat hij de toeristenterm 'Bossche bol' bezigt, de 's-Hertogenbosche bol zal ons zeker wel bespaard blijven. Zulke lange adjectieven die op de formele variant van de plaatsnaam zijn gebaseerd, worden gewoonlijk vermeden. Gelukkig bleef de naam van dit blad dan ook gewoon 'Bossche Bladen'. Men hoort of leest meestal Haags, Gestels en Roois wanneer men het over iets uit Den Haag, Sint-Michielsgestel of Sint-Oedenrode heeft. Voor die laatste plaats is het zelfs al moeilijk om een langere, formele variant van het adjectief te gebruiken. In het groene boekje (de officiële *Woordeboekje Nederlandse taal*) zijn alleen Haags en Bosch als adjectieven opgenomen, 's-Gravenhaags staat er niet in en 's-Hertogenbosch vind je er alleen als plaatsnaam in, niet als adjectief. Het ligt dus voor de hand om Bosch als adjectief te blijven gebruiken (zonder apostrof erachter, zoals men bij het

**Doena om dat die Stad van Hetsche Wozschen Briefd/
Een volck/dat Godes Kerck en acker-werk bernteld?**

73

Apoec. 16, 13

In Papam super devicto Boscoduco.

*Quot tibi sunt Romæ? dic Romule, perfide Papa,
* Belgica succubuit: restat idem reliquis.*

* Boscodu-
cum Roma
Bdgica ipsi
Pontifici Ro-
mano dicta.

Tegens den Paus van wegen de Veroveringe van 'sHertogenbosch.

Segt Paus/ segt Antichrist/hoe meen'ge Stad van Rommen/
Hoe beele wordender in Chyftenrijk vernomen?
Nu Rommen hier te Land/de Bosch, die is verstoort:
So moeten metter tyd al uwe Rommens voort.

VI.

**De Clivo-Vesaliâ expugnata, restitu-
tâ, ac recuperatâ ab Illustriſſimis Præpotentiſſimisque
D.D. Ordinibus liberi foederati Belgij.**

Boscoducum Auriacus dum cingit milite Princeps,
Velua ab Hispano tota subacta cadit.

*Iamq, etiam excidium intentat ferus urbibus hostis,
Et miseris passim civibus exitium.*

Interea eripitur rabido Vesalia Mauro:

Sic, alijs foream qui parat, ipse perit.

* petit.

**Van de Veroveringe ende Verlofsin-
ger der Stad VVESEL.**

Terwijl de Prinz den Bosch tracht met geweld te dwingen/
So heeft Daraen besaen de Veluw te bespringen/
En heeft het platte land geplonderd/en vertreen/
En Amerſfoort daer by / en dreygt de vaste steen.

A

Bier-

2002: Den Bosch of 's-Hertogenbosch? Eeuwen geleden maalde niemand over een 'officiële' naam voor de stad. Voorbeelden uit de 'Naszoische Lauren-Kranze voor den hoog-geboren ende Doorluchtigen Vorst Frederick-Heynrick' (Haerlem 1629).

Bosch' Woordenboek ten onrechte doet, maar dat werd al uiteengezet in Bossche bladen 1, blz. 33) en Bosschenaar voor de inwoners van de hertogstad. Den Bosch en 's-Hertogenbosch komen beide sinds mensenheugenis voor en zullen dat tot in lengte van dagen blijven doen, naar wij hopen en verwachten.

* Dr. Jos Swanenberg is verbonden aan de afdeling Algemene Taalwetenschap en Dialectologie van de KU Nijmegen